

ATLAS_{VAN} VERDWENEN STEDEN

Aude de Tocqueville

Illustraties

Karin Doering-Froger

| LANNOO

INHOUDSOPGAVE

AFRIKA

- Antinoöpolis, EGYPT
- Carthago, TUNESIË
- Djémila, ALGERIJE
- Kolmannskuppe, NAMIBIË
- Leptis Magna, LIBIË
- Nova Cidade de Kilamba, ANGOLA

AMERIKA

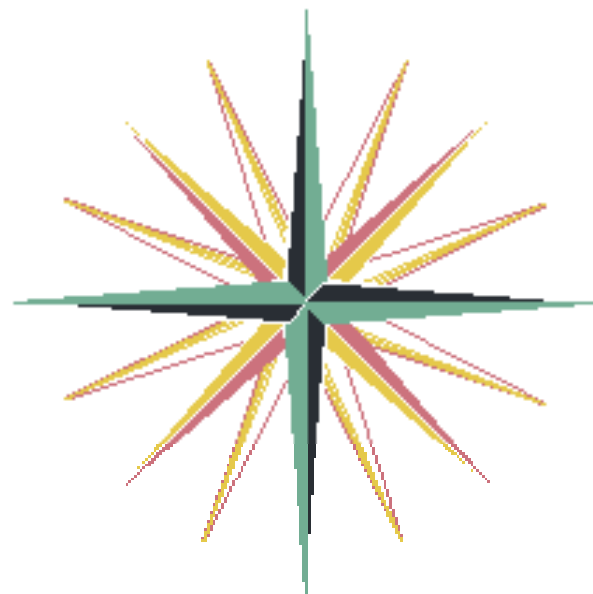
- Bannack, VERENIGDE STATEN
- Calico, VERENIGDE STATEN
- Centralia, VERENIGDE STATEN
- Epecuen, ARGENTINIË
- Gagnon, CANADA
- Humberstone, CHILI
- Pulacayo, BOLIVIA
- Rhyolite, VERENIGDE STATEN
- Teotihuacán, MEXICO
- Tikal, GUATEMALA
- Vilcabamba, PERU

- 12
- 16
- 18
- 20
- 24
- 28
- 32
- 34
- 38
- 42
- 46
- 48
- 50
- 52
- 54
- 58
- 60

AZIË

Agdam, AZERBEIDZJAN	64
Angkor, CAMBODJA	66
Babylon, IRAK	70
Bam, IRAN	72
Fatehpur Sikri, INDIA	76
Hattusa, TURKIJE	78
Hiroshima, JAPAN	82
Hashima, JAPAN	84
Kadyktsjan, RUSLAND	88
Kantubek, OEBEKISTAN	90
Kayaköy, TURKIJE	94
Lothal, INDIA	96
Mandu, INDIA	100
Mari, SYRIË	102
Ma'rib, JEMEN	106
Massada, ISRAËL	108
Sanzhi, TAIWAN	112
Shi Cheng, CHINA	114

EUROPA

Balestrino, ITALIË	118
Colesbukta, NOORWEGEN	120
Fleury-devant-Douaumont, FRANKRIJK	124
Jeoffrécourt, FRANKRIJK	126
Pompeï, ITALIË	128
Prora, DUITSLAND	132
Prypiat, OEKRAÏNE	134
Seseña, SPANJE	138
Varosha, CYPRUS	142

EGYPTE • 27° 50' N - 30° 50' O

ANTINOÖPOLIS

In memoriam

Op de eerste dag van de maand Hathor, in het 'tweede jaar van de 226ste Olympiade', preciseert Marguerite Yourcenar in haar boek *Herinneringen van Hadrianus*, verdrinkt de schone Antinoös, de grote liefde van keizer Hadrianus, in de Nijl. Het is in de herfst van het jaar 130 en de keizer is juist op bezoek in de Romeinse provincie Egypte. De dag waarop Antinoös verdrinkt, is ook de 'gedenkdag van de dood van Osiris, de god van de doodsstrijd', die ritueel gevierd wordt met bittere tranen en geweeklaag. Was het een ongeluk, zelfmoord? Het verhaal gaat dat de efebe zich zou hebben opgeofferd om zijn keizerlijke geliefde te beschermen tegen een onheilspellende profetie. Het drama speelt zich af op vijfhonderd kilometer ten zuiden van Alexandrië, 'in de buurt van een halfvergeten faraonische tempel'. Hadrianus besluit direct om van het heiligdom 'een bedevaartsoord voor heel Egypte' te maken, zodat Antinoös – samengesmolten met Osiris – op Griekse wijze vereerd kan worden 'met spelen, dans en rituele offers'. Marguerite Yourcenar vertelt hoe Hadrianus met zijn architecten over de rotsachtige heuvels wandelt, waar hij 'zijn plan voor een 45 stadia lange

ringmuur' (meer dan zeven kilometer) uiteenzet en in het zand de plaats voor de triomfboog markeert.

Aldus verrijst de stad Antinoöpolis, gewijd aan Osiris-Antinoös, de laatste der Egyptische goden, die in het Romeinse Rijk aanbeden zal worden tot de komst van het christendom. De stad ontleent haar welvaart aan de belasting op koopwaar bestemd voor Rome en is, tot haar verwoesting door

de Arabieren in 619, hoofdstad van Midden-Egypte. Daarna is het niet meer dan een klein dorpje (dat nu El-Shaikh Ebada heet). De geleerden in het gevolg van de napoleontische expeditie van 1799 vinden er niet meer dan een nog vrijwel intacte triomfboog en de porticus van een theater.

Als de Franse archeoloog Albert Gayet de plek een eeuw later onderzoekt, is alles verdwenen. De tot kalk verpulverde stenen zijn gebruikt bij de bouw van suikerfabrieken of als bodemverbeteraar op de akkers. In zijn logboeken beschrijft hij de stad aan 'de oevers van de Nijl, op de grens van de woestijn [...], half op de vlakte, half in de woestijn, als een immens parallelogram waarvan men de omtrekken kan onderscheiden onder de zand-

Een bedevaartsoord voor heel Egypte

GUATEMALA • 17° 13' N - 89° 36' W

TIKAL

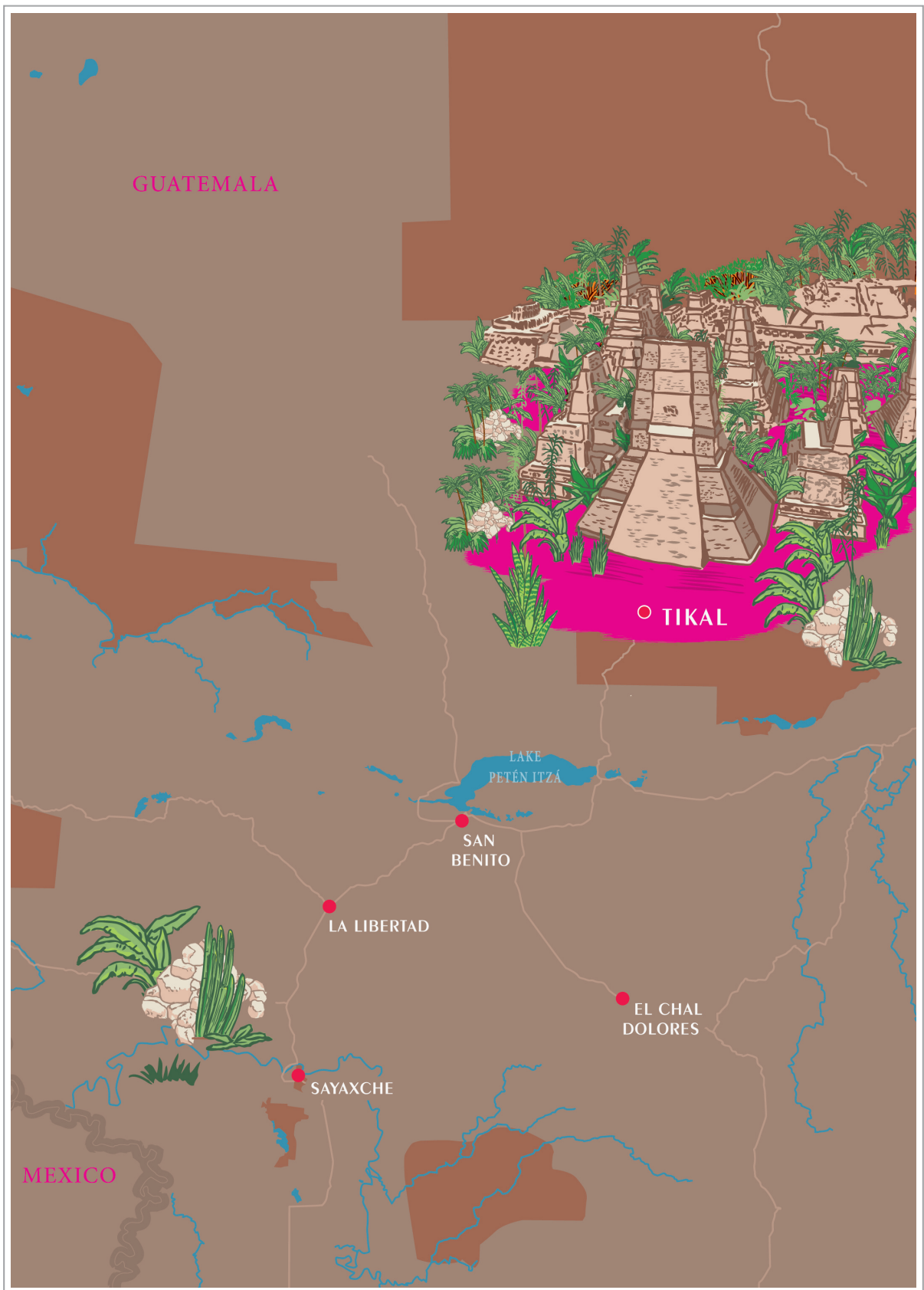
Op de vlucht voor de honger

Het is maar een paar honderd meter lopen van de ingang tot de belangrijkste ruïnes van Tikal, maar de vegetatie is zo dicht dat een wandeling over het terrein elke toerist tot een ontdekkingsreiziger maakt. Die wandeling vormt een goede voorbereiding op de visuele schok die u op het Grote Plein te wachten staat. Daar staan de twee markantste piramides van deze bijzondere stad groot en mysterieus tegenover elkaar, aan vier zijden voorzien van trappen die naar de top leiden. Volgens sommige archeologen communiceerden daar de priesters van de ene tempel met hun collega's van de andere. Is het toeval dat het woord Tikal zich laat vertalen als 'de plek van de stemmen'? Tikal is de wieg van de klassieke Mayabeschaving (250-900 n.C.).

De vindplaats omvat meer dan alleen deze centrale acropolis. In het hart van wat nu een nationaal park is staan schitterende tempels, koninklijke paleizen en monumentale beelden die de vijftig meter hoge tweelingtempels lijken te bewaken. Veel bouwwerken zijn voorzien van bas-reliëfs met symbolen, en overall vertellen stèles met hiëroglifische teksten over de geschiedenis van de stad die een van de machtigste hoofdsteden van de Maya's was. Op haar hoogtepunt, rond 600 n.C., telde de stad zo'n vijfhonderdduizend inwoners. Er werd onderwijs gegeven in het hiëroglifenschrift, de kunsten, astronomie en architectuur. Kunstenaars, intellectuelen en aristocratische families stroomden vanuit

de hele regio toe. Twee eeuwen later zijn de ruïnes volledig opgeslokt door de jungle. Hoe kan een eeuwenoude beschaving zo snel worden uitgewist? Sommigen menen dat Tikal niet verwoest werd, maar dat ze verlaten is. Klimatologische veranderingen zouden de lokale hulpbronnen hebben uitgeput. Het is een feit dat het grondgebied van de Maya's aan het einde van de 8ste eeuw een lange periode van droogte heeft gekend. Hoe dan ook, in de 10de eeuw is de stad volledig verlaten. Maar dankzij verhalen bleef de herinnering bestaan en werd de plek aan het einde van de 17de eeuw herontdekt. De eerste officiële exploratie dateert van 1848. Vervolgens hebben onderzoekers te voet of per ezel Tikal in kaart gebracht en gefotografeerd, en ook geplunderd. De landingsbaan die in 1951 bij de vindplaats werd aangelegd, vormt het begin van een nieuw avontuur.

Tikal laat zich het beste vroeg in de morgen ontdekken, vanaf de top van de tempel van de 'tweekoppige slang', die de vindplaats met zijn 65 meter domineert. De mensenoffers en de sociale onrechtvaardigheid van deze beschaving, die van de 3de tot de 9de eeuw een gigantisch gebied besloeg, zijn dan vergeten en men ziet alleen dit schitterende beeld van piramides die boven het tropische woud verrijzen, de laatste overblijfselen van een op haar hoogtepunt verdwenen beschaving. Een bos zo dicht, zo groen, dat het moeilijk te geloven is dat de Maya's ooit door droogte zijn verslagen.

CAMBODJA • 13° 26' N - 103° 50' O

ANGKOR

'Schuilplaats van antieke mysteries'

Die antieke mysteries, dat zijn de mysteries waar de Franse schrijver Pierre Loti aan moet denken als hij de tempel van Bayon ziet, een van de beroemdste bouwwerken van de vroegere hoofdstad van het koninkrijk Cambodja. Ondanks de overvloedige literatuur over dit hoogtepunt van de archeologie, van Pierre Loti tot André Malraux, bevat de vindplaats nog heel wat mysteries.

De restanten liggen verspreid over zo'n duizend vierkante kilometer en er is sinds de 19de eeuw honderden malen gegraven, bestudeerd, gemeten en ontcijferd. Er bestaan talloze romantische hypothesen over het ontstaan, de bloeitijd en het verval van Angkor. Ongetwijfeld is een deel daarvan op z'n minst geïnspireerd door romantische dichters. Maar op sommige punten zijn historici het wel met elkaar eens.

In de 9de eeuw n.C. legt grondlegger Jayavarman II de basis voor de dynastie van de Khmer en vanuit zijn prinselijke stad domineert hij waarschijnlijk het hele middendeel van het huidige Cambodja. De stad is doordrenkt van de Indiase cultuur en als aanhanger van het shivaïsme roept Jayavarman de cultus van de goddelijke macht van de ko-

ning in het leven: de 'God-koning' gesymboliseerd door de tempel-berg. Op haar hoogtepunt telt de stad bijna 750.000 inwoners, maar de ineenstorting van het keizerrijk van de Khmer – door een aantal oorzaken, zoals zo vaak – versnelt de onvermijdelijke ondergang van Angkor. Vanaf de 15de eeuw worden de bewoners geteisterd door een op- en afvolging van overstromingen en droogtes. Het

ingenieuze irrigatiesysteem dat Angkor eeuwenlang letterlijk en figuurlijk laat bloeien is in verval geraakt en kan de landbouw niet langer beschermen. Naast die ecologische oorzaken is ook de macht van de koningen tanende, de stad krijgt aanvallen van naburige rijken te verduren en bovendien breekt er een epidemie uit van de zwarte pest. Als Europese missionarissen de stad in de 16de eeuw ontdekken,

is die bijna geheel verlaten. Men kan zich hun verbijstering voorstellen bij het zien van die immense, vrijwel geheel overwoekerde ruïnes: mysterieuze blokken zandsteen, groen van het mos, restanten van paleizen, torens, tempels, beelden en bas-reliëfs met strijddaferelen en afbeeldingen van olifanten, prinses en goden.

*Elk jaar ontdekken
drie miljoen toeristen
de vroegere hoofdstad
van het koninkrijk
Cambodja.*

JAPAN • 34° 23' N - 132° 27' O

HIROSHIMA

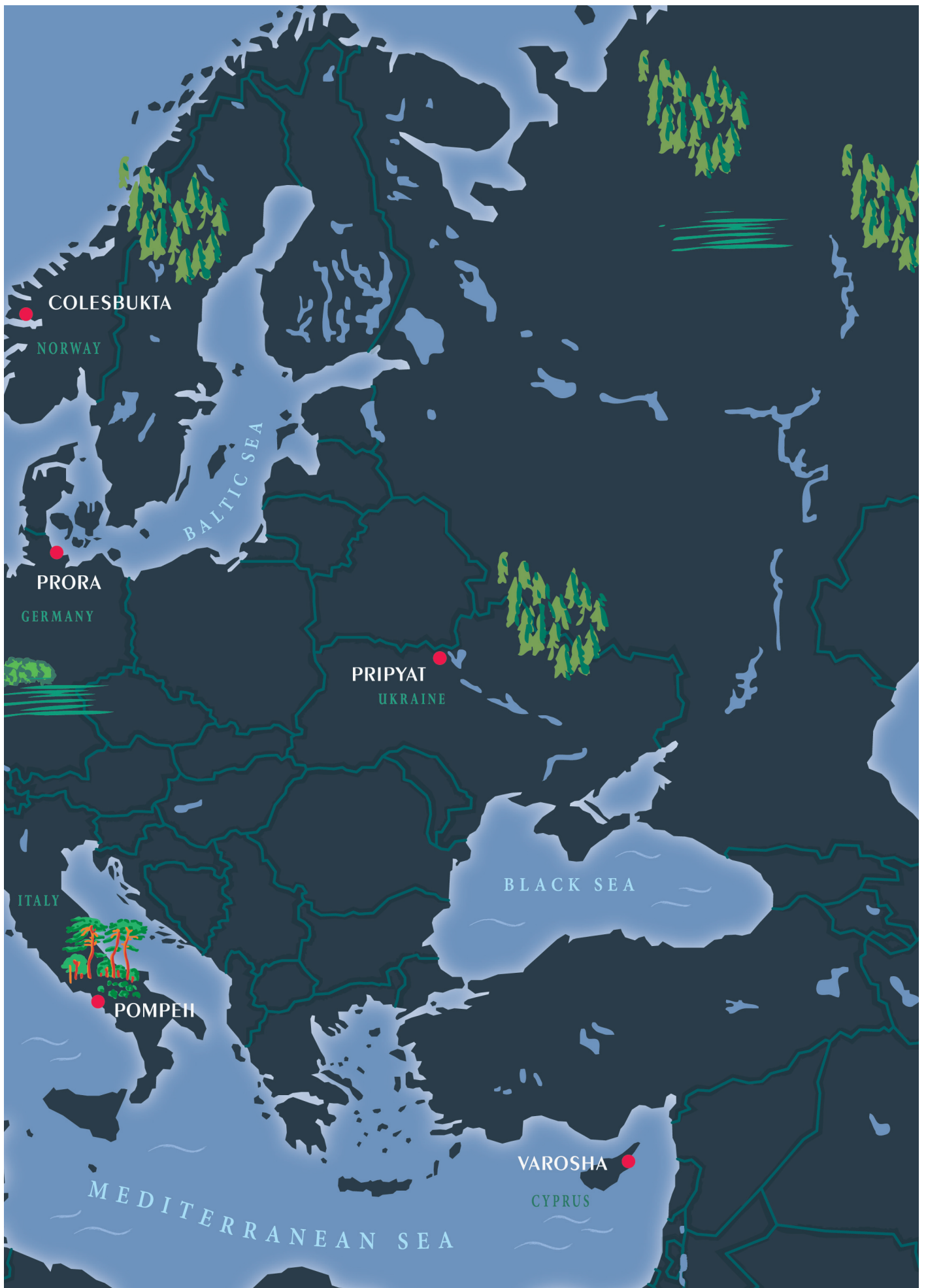
Het drama te boven gekomen

‘Je hebt niets gezien in Hiroshima’... Die legendarische zin uit de film *Hiroshima mon amour* van Alain Resnais klinkt keer op keer uit de mond van de Japanse acteur Eiji Okada. Het is een afschuwelijke conclusie: verschrikking laat zich niet delen, ze is niet te beschrijven voor degenen die het niet heeft meegemaakt. Iedereen kent de naam van deze kustplaats op het eiland Honshu. In de Tweede Wereldoorlog was de stad een strategisch industrieel centrum, dat op de ochtend van 6 augustus 1945 binnen enkele seconden van de kaart werd geveegd door het eerste atoombombardement in de geschiedenis. Het beeld van die gigantische radioactieve paddenstoel die binnen twee minuten een hoogte van tienduizend meter bereikte en een schokgolf ontketende die alles op zijn weg omverblies, staat op ieders netvlies gebrand. Op de plek van de volledig verwoeste stad, die voornamelijk uit hout bestond, is nog een kale, modderige vlakte te zien, met her en der restanten van betonnen gebouwen en het verkoolde skelet van een boom. De onverdraaglijke beelden van gruwelijk verbrande overlevenden – *hibakusha* – staan in ons geheugen gekerfd. Dat geldt ook voor de verschrikkelijke stoet kankerpatiënten en misvormde baby’s, die getuigen van de waanzin van een wereld waarin de wetenschap niet langer synoniem is aan vooruitgang, maar ook aan verwoesting. Het moderne Hiroshima is op dezelfde plek herbouwd en onderscheidt zich tegenwoordig in

niets van om het even welke andere Japanse metropool. De stad telt een miljoen inwoners. Voor de verwoesting waren dat er iets meer dan driehonderdduizend – waaronder enkele duizenden dwangarbeiders uit China en Korea. De stad is opgezet volgens een geometrisch plan en wordt doorsneden door verschillende rivieren die alle richting de zee stromen. De grote, luidruchtige verkeersaders omzoomd door kantoren van glas en staal, de straten waar zich het nachtleven concentreert en de kalme moderne wijken staan zij aan zij met diverse getuigen van de wederopbouw in de jaren vijftig. Ook het laat-16de-eeuwse kasteel, een immens gebouw met de voor de feodale periode kenmerkende vijf verdiepingen en een dak met kunstig bewerkte pannen, is na de Tweede Wereldoorlog herbouwd met gewapend beton. Andere monumenten herinneren minder subtiel aan de martelingen die de slachtoffers hebben ondergaan. De meeste staan in het Herinneringspark van de vrede, zoals het opvallende Genbaku, een bakstenen expositieruimte waarvan de centrale koepel, verwoest door de explosie van 1945, nooit is hersteld. Op een door de architect Kenzo Tange ontworpen cenotaaf worden elk jaar de namen bijgeschreven van alle mensen van wie men weet dat ze tijdens het bombardement of aan de gevolgen daarvan zijn overleden. Na bijna zeventig jaar is het eerste nucleaire drama in de geschiedenis van de mens nog lang niet vergeten.

ITALIË • 40° 45' N - 14° 30' O

POMPEÏ

Onder de vulkaan

Geen enkele verdwenen stad roept zo veel en zulke heftige emoties op als Pompeï. Alle facetten van haar verhaal raken ons in onze ziel: de omvang en de onverwachtheid van de eruptie van de Vesuvius die de stad voor zeventien eeuwen van het aardoppervlak wegvaagde; de paradox dat de stad juist dankzij die vernietiging duizenden jaren bewaard is gebleven; de onuitputtelijke bron van ontdekkingen die ze ondanks meer dan twee eeuwen van onderzoek nog steeds is. Wat de meeste indruk maakt, is de getuigenis van het dagelijks leven van tweeduizend jaar geleden, de aangrijpende aanwezigheid van de slachtoffers, verstijfd door de gloeiende as. Hun tragische lot leidde tot talloze kunstwerken: van de roman *De laatste dagen van Pompeï* van E. Bulwer-Lytton (1834) tot

de spektakelfilm *Pompeii* (2014), om nog maar te zwijgen over de vele tv-films, documentaires, stripboeken en videospellen. Men zegt zelfs dat de eerste opgravingen in Pompeï, halverwege de 18de eeuw, de aanzet gaven tot de empirestijl. De omstandigheden rond de catastrofe die de stad in 79 n.C. trof zijn al vanaf het moment dat het gebeurde bekend. Plinius de Jongere woonde het

drama, waarbij zijn oom Plinius de Oudere om het leven kwam, van een afstand bij en hij heeft alles wat hij zag opgeschreven: de wolk in de vorm van een parasolden die de streek plotseling in zwarte duisternis hulde, de asregens en de vallende puimstenen, de kreten om hulp, de instortende gebouwen... Hoe meer restanten er tijdens de opgravingen aan het licht kwamen, des te preciezer het verloop van de eruptie kon worden gerecon-

strueerd. Men vond natuurlijk slachtoffers verpletterd onder of gestikt in het lapilli (steengruis), degenen die dachten dat ze ontsnapt waren maar die alsnog stierven in de hitte van de pyroclastische stroom. Er zijn bijna 1250 lijken blootgelegd. Maar er zijn ook duizenden details aan het licht gekomen over het leven in deze welvarende stad die gespecialiseerd was

in de handel in olie en wijn. Pompeï wordt zelden in geschriften uit die tijd genoemd, met uitzondering van een vechtpartij tussen 'hooligans' die leidde tot een tienjarig speelverbod voor de gladiatoren en een aardbeving in 62 n.C., waarvan de stad nog niet hersteld was.

De overblijfselen van deze historische stad zijn indrukwekkend: een terrein van 44 hectare (waar-

*Het tragische lot
van Pompeï vormde
de inspiratiebron
voor talloze
kunstwerken.*

OEKRAÏNE • 51° 23' N - 30° 06' O

PRYPIAT

Een nucleair Pompeï

Het is toerisme van een twijfelachtig allooi, maar er zijn zeker liefhebbers voor. Sinds 2011 hebben de Oekraïense autoriteiten de verboden zone rond Tsjernobyl opengesteld voor bezoekers. In die straal van dertig kilometer rond de vervloekte centrale zijn nu talloze buitenlanders te vinden die tegen betaling van hun kostbare deviezen toestemming hebben gekregen om rond te zwer-

ven op de plaats des onheils. Toch was de ramp in Tsjernobyl tot 11 maart 2011, de datum van het ongeluk in het Japanse Fukushima, het ernstigste nucleaire onge-luk aller tijden.

Onder begeleiding van een gids wandelen de waaghal-zen op zoek naar sensatie in kleine groepjes door de toegankelijke sectoren van de centrale. Als ze in hun bus stappen, worden ze be-groet door de mensen die de onheilsplek nog altijd permanent bewaken. Vervolgens maakt de bus een rit door de geëvacu-eerde zone. Na een bezoek aan de dichtbij gelegen stad Tsjernobyl, waar sommige gebouwen ontsmet zijn om onderdak te bieden aan de technici, gaat de reis naar Prypiat. Alles in deze geheel verlaten

stad, die drie kilometer ten noorden van de centra-le ligt, maakt een vreemde indruk. In de bloeitijd van het socialisme was Prypiat een schitterende stad. Ze werd in de jaren zestig ontworpen door stedenbouwkundigen met een voorkeur voor het modernisme, als woonplaats voor de arbeiders van de centrale. Hun levensomstandigheden waren heel wat beter dan elders in de Sovjet-Unie.

*Alles lijkt vreemd in deze
verlaten stad, die in de
bloeitijd van het socialisme
een schitterend oord
was, ontworpen door
stedenbouwkundigen met
een voorliefde voor het
modernisme.*

De geschiedenis van de stad komt abrupt tot een einde op 27 april 1986. De panie-kerige autoriteiten hebben verzuimd om de vijftigdui-zend inwoners op de hoogte te stellen van de ramp en die staan dus al sinds de avond ervoor bloot aan giganti-sche doses straling. De vol-gende morgen zien ze 1225 autobussen de stad binnen-rijden, geëscorteerd door een konvooi tanks. De bus-sen moeten alle inwoners zo snel mogelijk uit Prypiat

weghalen. Het bevel is duidelijk en onherroepe-lijk: de mensen mogen niets meenemen omdat ze, zo wordt hun verzekerd, drie dagen later weer zullen terugkeren. De twintig kilometer lange ka-ravaan zet zich in beweging. En de evacués zullen nooit meer terugkeren...

